

(Kostić, 1959). Zalažući se za odstranjivanje onoga "što je strano, tzv. 'strana tela' (korpora aliena)", tvrdio je da "svako razgraničenje između nas i Hrvata dovodi sobom razmenu stanovništva kao neminovnu posledicu" koja se neće moći izbeći, naprotiv, "ona je čak i poželjna bez obzira na naše momentalno razgraničenje, poželjna baš sa srpskog gledišta". Kostić je zaključivao da "ako postignemo raseljavanje i izmenu stanovništva, poslednji argument za održanje Jugoslavije otpašće", a kako "prilike za iseljavanje i za razmenu stanovništva nisu tako česte u istorijskom zbivanju" i kako su za izmenu stanovništva "bez potresa" potrebni "naročito pogodni momenti", to on predviđa da "kod rasula današnje Jugoslavije pojaviće se opet, iako ni izdaleka onako povoljni kao 1918. Ako ih tada propustimo možebit da ih nikad više nećemo imati" (Kostić, 1957).

Rat.

"Ali srpski novi učeni ljudi izdadoše parolu 'non possumus!' – sve ili ništa! horilo se na sve strane: kakve pogodbe! Kakvi traktati! Za Dušanovu carevinu – borba na život i smrt! je li dakle čudo što je onda ceo svet gledao s nepoverenjem na nas, što je u našim, težnjama na narodni razvitak gledao neko evropsko strašilo, koje preti da ceo istok zapali? Od jednog pitanja narodne i čovečanske egzistencije, mi smo u larmadžijskom bunilu napravili na našu štetu evropsko pitanje, pitanje evropske ravnoteže! To je bio prvi gorki plod novovremne vajne srpske 'državničke mudrosti' i sokačkog patriotizma, – koji su jedni u svojoj uobraženosti i naduvenosti, a drugi sa svoga lakoumlja držali, da će pred srpskim fanfaronadskim 'Quos ego' ceo svet človiti na glavi!" (Đorđević Prizrenac, 1891).

"Pod mi razumemo mi ovde i Srbe, i Grke i Bugare. I što je još gore, ako se opštega gledišta koji put i setimo, nama to ne služi kao opomena na podešavanje računa, nego nas još više draži da (valjda za inat) ostanemo svak pri svojim mislima. Svak drži da je to 'junaštvo', i može biti i da jeste, ali se zaboravlja, da u ovom veku više vlada račun nego junaštvo i da onaj ide u sigurnu propast, koji neće da računa" (Novaković, 1890).

Odsustvo sposobnosti balkanskih nacionalizama da strasti drže pod kontrolom, da ružnu stvarnost popravljaju postupno i institucionalno, proizvod je žilavo održavanog uverenja u nacionalističkom krilu elite, da je sila jedini metod kojim se međusobni odnosi mogu rešavati u sopstvenu (uvek proglašavanu kao "opštu") korist. Olako prihvatanje "razmene stanovništva" kao legitimnog sredstva u ostvarenju "nacionalne države" objašnjivo je kada se ima u vidu da je i sam rat, iako veće zlo, takođe smatran nekakvim rešenjem. Problem nije u tome što "razmena stanovništva" ne bi bila manje zlo od rata, već u tome što su ova sredstva uopšte prihvatana kao mogući put ka ostvarenju "nacionalne države".

Možda u vezi sa već učenom identičnošću klasifikacija nacionalizma i rata kao odbrambenih i agresivnih, je i uverenje da se položaj sopstvene nacije u odnosu na druge ne može ni objasniti bez upotrebe "teških" reči, pa je i dubljeg značaja pitanje stranca upućeno baš Matiji Bečkoviću – "može li se na srpskom jeziku reći nešto skromno" (M. Bečković, u: Vučelić, 1992).

Oda ratu, ili u najboljem slučaju, podrazumevanje njegove nužnosti kada je ostvarenje "nacionalnog programa" u pitanju, konstanta je u shvatanjima ovog dela srpskih intelektualaca. Rat je doživljavan, i danas se doživljava, kao legitimno sredstvo ostvarenja "nacionalnog interesa" i kao jedino mogući put ostvarenja ideala, uz duboko uverenje da oružje sve rešava i da su "prava mača" najjača prava. Neodvojiv element ovog uverenja je i "karakterologija" Srba u kojoj je, kao uostalom i u autostereotipima ostalih balkanskih naroda, herojstvo, junaštvo, volja za ratovanje, zauzimalo primarno mesto. Uz legitimnost rata, uvek je išla tipologija oslobodilačkih i agresivnih ratova, pri čemu se termin "oslobodilački" odnosio podjednako na sve što je nacionalizam smatrao svojom sopstvenošću – na državu, na naciju, na "braću", na more, na istorijske teritorije, na etnička "prava". Granica između odbrane kao nužnosti i interesa kao nužnosti se potpuno gubila, i završavala u uverenju da su svi "sopstveni" ratovi po definiciji "odbrambeni" i svi koje su vodili "drugi", čak i kada su vođeni na "njihovoj" teritoriji, po definiciji agresivni. Ratovi za koje ne postoji jako uverenje da su bili odbrambeni uglavnom se tumače kao ratovi vlada, a protiv volje naroda. Najbolji je primer rat iz 1885. u tumačenju Dragiše Vasića, Vladimira Čorovića... Sa dosta sigurnosti se može pretpostaviti da će i ratovi 1991–1999. zbog nerealizacije postavljenih ciljeva, u budućnosti biti proglašeni ratovima po volji Slobodana Miloševića a "protiv volje naroda".

Stereotipno viđenje rata može se analizirati kroz nekoliko rasprostranjenih sintagmi: "dobitnici u ratu, gubitnici u miru"; rat kao nužnost i prirodnost; uvek samo pravedan, odbrambeni rat. Hrabar, ratnički narod i pravedan, human ratnik su sastavni delovi ove priče, ali kako su još od većeg značaja za autostereotipnu sliku nacionalne "karakterologije", biće svrstani u odgovarajuće poglavlje u drugom delu knjige.

"DOBITNICI U RATU – GUBITNICI U MIRU".

Danas popularna sintagma o "dobitnicima u ratu, gubitnicima u miru" koja se obično pripisuje Dobrici Ćosiću, nije ni tako nova ni tako originalna. Ćosić je samo jako često ponavljao misao prisutnu kod mnogih starijih autora kojom je trebalo da se potvrdi takođe staro uverenje da "ako ne znamo da radimo, znamo da se bijemo". Ćosićeve teze tipa Srbi su bili "dobri i hrabri vojnici, ratni pobednici, a loši su i plašljivi građani, slabi graditelji života", "junak u ratu za slobodu, postao je kukavica u miru i slobodi", "u ratu je živio od srpstva, u slobodi i miru mora se živeti od čoveštva", "za Srbe, otadžbina postoji samo u ratu", "hrabrost i žrtvovanje su u ratu ostali nenagrađeni i nepošтовani u miru" (Ćosić, 1992), ponavljali su i drugi savremeni autori, na primer, u formi: "jedini narod koji je, voljom ustava iz 1974. godine, dakle, u miru izgubio ono što je stekao u ratu"